

BADANIA ORZECZNICZE W POLSKIEJ MEDYCYNIE SPORTOWEJ W XX WIEKU

THE PREPARTICIPATION EXAMINATION IN SPORTS MEDICINE IN THE 20th CENTURY

Wojciech Gawroński

Uniwersytet Jagielloński Collegium Medicum, Wydział Lekarski, Kraków
Poradnia Medycyny Sportowej, Szpital Uniwersytecki, Kraków

Streszczenie

Orzecznictwo sportowo-lekarskie jest podstawą praktycznej działalności poradni medycyny sportowej, które w polskiej tradycji było zawsze dostrzegane przez środowiska społeczno-polityczne. Jego początki sięgają lat międzywojennych ubiegłego wieku. To wtedy ukazały się pierwsze doniesienia zarówno w zakresie badań sportowców jak i ich organizacji. Natomiast apogeum organizacyjne miało miejsce końcem lat osiemdziesiątych, po czym nastąpiło dramatyczne załamanie poradnictwa sportowo-lekarskiego. Fakt ten był wynikiem likwidacji poradni sportowo-lekarskich, a tym samym zaistniał problem w możliwości orzekania zawodników o zdolności do uprawiania sportu. Początkiem lat dziewięćdziesiątych resort zdrowia oraz sportu zignorowały postępującą likwidację poradni sportowo-lekarskich merytorycznie podległych Centralnej Poradni Sportowo-Lekarskiej. Niestety, w tym czasie, wymienione władze centralne koncentrowały się głównie na wsparciu finansowym i wyposażeniu nowobudowanej siedziby Centralnego Ośrodka Medycyny Sportowej, który wkrótce objął opieką sportowców w poszczególnych dyscyplinach sportu, ale jedynie z kadr narodowych. W związku z tym Polskie Towarzystwo Medycyny Sportowej było zmuszone, pod koniec lat dziewięćdziesiątych, podjąć zdecydowane działania. Okoliczności te sprawiły, że dopiero na przełomie wieków Towarzystwo doprowadziło do zmian w ustawie o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym. Stąd też zaistniały podstawy do odbudowy poradnictwa sportowo-lekarskiego.

Słowa kluczowe: orzecznictwo, badanie lekarskie, medycyna sportowa

Abstract

The preparticipation examination is the basis of a sports medicine clinic's practical activity. In the tradition of Polish sports medicine, it has always been noticed by socio-political circles. Its origins date back to the interwar years of the last century. It was then, that the first reports appeared both in the field of research of athletes and their organizations. The organizational apogee took place at the end of the eighties, followed by a dramatic collapse of sports and medical counseling. This fact was the result of the liquidation of Sport and Medical Counseling Centers, and thus there was a problem in the possibility of adjudicating players about the ability to play sports. At the beginning of the nineties, the Ministry of Health and Sport ignored the progressing liquidation of sports and medical clinics, subordinated to the Central Sports and Medical Clinic. Unfortunately, at this time, the above-mentioned central authorities were focused mainly on financial support and equipping the newly built headquarters of the Central Sports Medicine Center, which soon took care of athletes in individual sports disciplines, but only from the national team's ones. Therefore, the Polish Society of Sports Medicine was forced, in the late nineties, to take decisive action. Those circumstances meant that it was only at the turn of the century, that the Society led to changes in the Act on Universal Health Insurance. Hence, there were grounds for rebuilding sports and medical counseling.

Key words: adjudication, preparticipation examination, sports medicine

Wprowadzenie

Orzecznictwo sportowo lekarskie jest podstawą praktycznej działalności poradni medycyny sportowej. W tradycji polskiej medycyny sportowej orzecznictwo było zawsze dostrzegane przez środowiska społeczno-polityczne. Jednym z autorytetów, w zakresie historii polskiej medycyny sportowej, jest dr Henryk Kuński. W dwóch tomach opisał „Dzieje medycyny sportowej w Polsce” i uporządkował materiał historyczny z powyższej tematyki, z podziałem na 8 okresów. Stąd też

wyszczególnił kolejne lata: pod zaborami (1901–1917), międzywojenne (1918–1937), okupacji niemieckiej i sowieckiej (1939–1944), wczesny okres powojenny (1945–1950) [1], a następnie kształtowania struktur organizacyjnych medycyny sportowej do ustanowienia specjalizacji lekarskiej (1951–1960), umacniania medycyny sportowej jako dziedziny interdyscyplinarnej (1961–1974), względnej decentralizacji poradnictwa sportowo-lekarskiego (1975–1987), a także destabilizacji poradnictwa sportowo-lekarskiego (1988–2000).

Poza tym w tomie I poruszył „Wybrane problemy medycyny sportowej w Polsce w latach 1922–1950”, zaś w tomie II zaprezentował „Przekazane tradycje okresu międzywojennego i wczesnego okresu powojennego” przez ówczesnych twórców, w Aneksie opisał „Pierwsze lata XXI wieku” (2001–2008) przybliżając problemy organizacyjne i kształcenie lekarzy [2].

Powyższe piśmiennictwo na tyle zainspirowało Autora, iż podjął się przedstawić stan orzecznictwa w zakresie medycyny sportowej w XX wieku oraz wybranych problemów organizacyjnych w kontekście obowiązujących rozwiązań. Artykuł został przygotowany na podstawie opracowania „Dzieje medycyny sportowej w Polsce” [1,2] i dostępnej literatury oraz opublikowanych ustaw, rozporządzeń i uzgodnień międzyresortowych. Celem pracy jest pokazanie początków orzecznictwa, rozwoju oraz jego załamania ze szczególnym uwzględnieniem okresu destabilizacji poradnictwa sportowo-lekarskiego w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku, podejmowanych prób jego odbudowy na przełomie tysiącleci.

Początki orzecznictwa

Już w okresie międzywojennym XX wieku miały miejsce pierwsze badania sportowców w ośrodkach uniwersyteckich co było początkiem dla poradnictwa sportowo-lekarskiego. We Lwowie 1924 roku na Uniwersytecie Jana Kazimierza otwarto Pracownię Sportowo-Lekarską w Zakładzie Patologii Ogólnej i Doświadczalnej. Z kolei w tym samym roku w Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego powstała Poradnia Sportowo-Lekarska oraz uruchomiono Poradnię Sportowo-Lekarską przy Szpitalu Ujazdowskim w Warszawie [1]. W 1927 roku Stanisław Rouppert wygłosił referat pt. „O organizacji opieki lekarskiej nad wychowaniem fizycznym oraz o przygotowaniu lekarzy – specjalistów w zakresie wychowania fizycznego”, podczas posiedzenia Rady Naukowej Wychowania Fizycznego [1]. Natomiast dr Władysław Fuchs-Dybowski, współzałożyciel Międzynarodowej Federacji Medycyny Sportowej, podczas I Kongresu Międzynarodowej Federacji Medycyny Sportowej przedstawił wykład pt. „Ujednolinitwienie badania lekarskiego dla celów wychowania fizycznego i sportu”, a dr Włodzimierz Missiuro poruszył problem kontroli lekarskiej treningu sportowego [1].

Po drugiej wojnie światowej pojawiły się pierwsze uregulowanie prawne odnośnie badań lekarskich sportowców. Była to Instrukcja nr 8/53 Ministra Zdrowia z dnia 10 lutego 1953 roku [3] oraz Instrukcja nr 9/53 Ministra Zdrowia z dnia 11 lutego 1953 roku [4]. Wcześniej w orzekaniu w sporcie zalecano opracowane wytyczne w 1949 roku przez dr Wacława Sidorowicza [2] z zakresu chorób wewnętrznych oraz dr Stanisława Tokarskiego w chorobach chirurgicznych.

Jednak dopiero Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki społecznej z dnia 30 lipca 1969 roku w sprawie kontroli stanu zdrowia osób uprawiających w sposób zorganizowany ćwiczenia ruchowe [5], uregulowało zasady orzecznictwa w sposób następujący: „... nadzór specjalistyczny nad przeprowadzeniem badań lekarskich osób uprawiających ćwiczenia ruchowe...” (§ 3.) i „... szczegółowy zakres badań lekarskich dla poszczególnych ćwiczeń ruchowych ustala Centralna Przychodnia Sportowo-Lekarska” (§ 4.). Natomiast w 1974 roku opublikowano wytyczne orzecznicze w opracowaniu Departamentu Opieki Zdrowotnej i Rehabilitacji Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej oraz podległej mu Centralnej Przychodni Sportowo-lekarskiej (CPSL) pt. „Podstawy kwalifikacji do uprawiania sportu wyczynowego” [6].

Zaktualizowane zasady dotyczące orzecznictwa sportowców były zamieszczone w 1984 roku w podręczniku: „Medycyna sportowa w praktyce” [7]. Z kolei „Medycyna Sportowa” w 1991 roku zamieściła obszerny rozdział pt. „Wytyczne kwalifikacji do uprawiania sportu wyczynowego”, który został przygotowany przez ekspertów z poszczególnych dziedzin lekarskich [8]. Opracowano je na podstawie licznych przepisów prawnych: Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Zdrowotnej [9], Zarządzeń Ministra Zdrowia i Opieki Zdrowotnej [10–12], Zarządzeń Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Sportu [13–16], Zarządzeń Przewodniczącego Komitetu do Spraw Młodzieży i Kultury Fizycznej [17] oraz Zarządzeniu Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki [18], obowiązujących w tym czasie zgodnie z Ustawą z dnia 3 lipca 1984 roku o kulturze fizycznej [19].

Destabilizacja poradnictwa sportowo-lekarskiego

Jeszcze w roku 1987 istniało w Polsce, poza Centralną Poradnią Sportowo-Lekarską w Warszawie, 48 wojewódzkich przychodni sportowo-lekarskich – w ramach Wojewódzkich Szpitali Zespołowych (WSZ) – 153 poradnie sportowo-lekarskie w Zespołach Opieki Zdrowotnej (ZOZ) i klubowych poradni sportowo-lekarskich w liczbie 55. Należy dodać, że w skali całego kraju pracowało 72 specjalistów medycyny sportowej, zatrudnionych w różnym wymiarze etatu [2].

Niestety z początkiem lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku rozpoczął się okres destabilizacji poradnictwa sportowo-lekarskiego, który trwał do przełomu wieków. W tym czasie likwidacji uległo wiele klubowych, rejonowych (w byłym województwie katowickim zamknięto 22 poradnie ZOZ i zwolniono 36 lekarzy z poradni klubowych [2]) oraz wojewódzkich placówek sportowo-lekarskich. Jedną z pierwszych była Wojewódzka Poradnia Medycyny Sportowej w Krakowie, która zawiesiła działalność w dniu 31 grudnia 1991 roku [20]. Przychodnia została zamknię-

ta, z dotychczas niewiadomych przyczyn, decyzją Wojewódzkiego Wydziału Zdrowia [21], a pozostałe praktycznie zaprzestały działalności w wyniku reformy administracyjnej kraju w 1999 roku.

Z drugiej strony, co jest interesujące, doszło do utworzenia Centralnego Ośrodka Medycyny Sportowej (COMS), podległego Ministerstwu Zdrowia. Ośrodek ten, kontynuator CPSL, po uzyskaniu pomocy finansowej Państwa rozpoczął działalność w nowej siedzibie w 1994 roku [2].

W międzyczasie w 1996 roku uchylono obowiązującą dotychczas „Ustawę o kulturze fizycznej” [19] i uchwalono nową „Ustawę o kulturze fizycznej z dnia 18 stycznia 1996 r.” [22], która w art. 12a. w ustępie 2 określiła, że: „...minister właściwy do spraw kultury fizycznej i sportu w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw zdrowia określi, w drodze rozporządzenia, zakres opieki medycznej nad zawodnikami, o których mowa w ust. 1, uwzględniając specyfikę poszczególnych dyscyplin sportu oraz potrzebę szczególnej ochrony zdrowia”.

Należy nadmienić, że wskazany minister nie wydał do czasu reformy systemu zdrowia przepisów wykonawczych, co z kolei spowodowało, że w „Ustawie z dnia 6 lutego 1997 r. o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym” [23] nie uwzględniono finansowania badań sportowo-lekarskich dla sportowców. Tym samym pogłębiło to i tak już istniejący chaos organizacyjny i wpłynęło na załamanie poradnictwa sportowo-lekarskiego w Polsce.

Próby odbudowy orzecznictwa sportowo-lekarskiego

W związku z brakiem zainteresowania najwyższych władz sportowych oraz jakiegokolwiek postępu prac związanych z nowelizacją ustawy o kulturze fizycznej z 1996 roku w zakresie opieki sportowo-lekarskiej, Polskie Towarzystwo Medycyny Sportowej (PTMS), skupiające najwyższe autorytety naukowe i lekarskie podjęło stosowne kroki do odbudowy funkcjonowania poradnictwa sportowo-lekarskiego. W Stanowisku Zarządu Głównego PTMS [24] przedstawiono zrealizowane następujące inicjatywy:

- odbycie spotkania kierowników Wojewódzkich Przychodni Sportowo-Lekarskich – w ramach zebrania Zarządu PTMS (Gdańsk – 20.06.1997) – na którym omawiano szczegółowo nurtujące środowisko problemy,
- powołano Zespół Programowy w sprawie modyfikacji istniejących rozwiązań organizacyjno-prawnych dotyczący opieki zdrowotnej nad osobami uprawiającymi różne formy kultury fizycznej,
- zainteresowano problemami medycyny sportowej Sejmową Komisję Kultury Fizycznej i Sportu oraz Senacką Komisję Zdrowia i Kultury Fizycznej,
- skierowano pisma do Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej z zapytaniami o przewidywa-

ne zasady funkcjonowania poradnictwa sportowo-lekarskiego,

- podjęto próby – przez Prezesa PTMS Prof. Jerzego Smorawińskiego – na posiedzeniu Senackiej Komisji Zdrowia i Kultury Fizycznej oraz na zgromadzeniu Senatu wprowadzenia poprawek do uchwalonej przez Sejm (18.07.1998) znowelizowanej ustawy o ubezpieczeniach zdrowotnych, które niestety w wyniku głosowania Senat odrzucił,
- interweniowano u Prezesa UKFiT oraz Ministra Zdrowia co zaowocowało powołaniem międzyresortowego zespołu roboczego, którego celem było dokonanie stosownych uzgodnień,
- odbycie 5 spotkań zespołu roboczego, na których ustalono tekst „rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie warunków bezpieczeństwa, zakresu i zasad sprawowania opieki medycznej nad osobami uczestniczącymi w zajęciach wychowania fizycznego, sportowych i rekreacyjnych oraz w imprezach sportowych i rekreacyjnych, a także warunków sanitarno-higienicznych obiektów sportowych i rekreacyjnych oraz zasad sprawowania nadzoru nad ich przestrzeganiem” [24].

Ponadto zostały przygotowane dwie różne nowelizacje Ustawy o kulturze fizycznej – z 1996 roku. Oba Resorty tj. Zdrowia oraz UKFiT zmieniły ustalony uprzednio zapis na: „Rada Ministrów określi w drodze rozporządzenia szczegółowe zasady i sposób finansowania świadczeń zdrowotnych udzielanych osobom, o których mowa w ust. 3., czyli zawodnikom”. Ciekawostką jest to, że niestety żadna z tych nowelizacji i powyższy zapis nigdy nie zostały zrealizowane [24].

W 1998 roku na spotkaniu kierowników WPSL z v-ce ministrem zdrowia odpowiedzialnego za działalność Kas Chorych uzyskano ustne argumenty przydatne w sporze z Regionalnymi Kasami Chorych w negocjacjach odnośnie świadczeń w zakresie medycyny sportowej [2].

W omawianym okresie ważnym aspektem zakończonym sukcesem było opracowanie – przy współudziale PTMS – programu specjalizacji z medycyny sportowej jako specjalizacji szczegółowej, a także jej zatwierdzenie w 1999 roku [2]. Ponadto powołano w tym roku konsultanta krajowego w dziedzinie medycyny sportowej w osobie Profesora Romualda Lewickiego oraz po raz pierwszy 12 konsultantów regionalnych, którzy na swym lokalnym poziomie podjęli się działań organizacyjnych wspierających funkcjonowanie poradni [2]. Jednym z przykładów była inicjatywa dr H. Kuńskiego wydawania certyfikatów lekarzom i poradniom umożliwiając tym samym orzekanie o zdolności do uprawiania sportu na obszarze województwa łódzkiego [25]. Za tym przykładem podążył w 2001 roku ZG PTMS. Opracowano ogólnopolskie zasady uzyskiwania uprawnień w zakresie orzecznictwa sportowo-lekarskiego na podstawie

ukończenia kursów „ABC medycyny sportowej”, które odtąd organizowano cyklicznie pod auspicjami Towarzystwa [2]. Najistotniejszym zaś sukcesem ZG PTMS i ukoronowaniem wysiłków, przede wszystkim Prof. Smorawińskiego – Prezesa Towarzystwa, specjalisty krajowego i senatora w jednej osobie – było doprowadzenie w 2001 roku do nowelizacji ustawy o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym w zakresie dotyczącym badań zawodników [26]. Wprowadzona zmiana – art. 31b – wyglądała następująco:

„a) w ust. 1: – w pkt 5 kropkę zastępuje się przecinkiem i dodaje się pkt 6 w brzmieniu:

6) wykonywanie badań z zakresu medycyny sportowej u dzieci i młodzieży do ukończenia 21 roku życia, uprawiających sport amatorski,

b) po ust. 2 dodaje się ust. 4 w brzmieniu:

4. Minister właściwy do spraw zdrowia w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw sportu określi, w drodze rozporządzenia, zasady kwalifikacji do poszczególnych dyscyplin sportu, zakres koniecznych badań lekarskich oraz ich częstotliwość w stosunku do dzieci i młodzieży, o których mowa w ust. 1 pkt 6.

Tak więc Kasy Chorych zostały zmuszone do finansowania świadczeń za „... wykonywanie badań z zakresu medycyny sportowej u dzieci i młodzieży do ukończenia 21 roku życia...”, o czym poinformowano w Gazecie Wyborczej w artykule pt „Kasa przegłosowana” [27]. W tych okolicznościach pozostało czekać jedynie na stosowne rozporządzenie obu ministrów, co jednak wymagało licznych uzgodnień w Ministerstwie Zdrowia z udziałem członków ZG PTMS oraz wielu innych organizacji.

Podsumowanie

Szeroki zakres badań orzeczniczych oraz organizacja poradnictwa sportowo – lekarskiego zapoczątkowana w okresie międzywojennym miała swoje apogeum pod koniec lat osiemdziesiątych. Załamanie orzecznictwa oraz likwidacja wielu poradni w całej Polsce, w latach 90-tych ubiegłego wieku, wynika przede wszystkim w zaniechaniu ze strony resortu zdrowia oraz sportu, które w tym czasie wsparły finansowo budowę i wyposażenie COMS-u, przewidzianego jedynie do opieki nad kadrą narodowymi. Tak więc, bogate tradycje polskiego orzecznictwa sportowo-lekarskiego zostały całkowicie zniweczone przez władze centralne. Dopiero na przełomie stuleci po kilkuletnich zabiegach legislacyjnych pojawiły się szanse na odbudowę orzecznictwa sportowo-lekarskiego.

Piśmiennictwo/References:

1. Kuński H. Okres międzywojenny (1918-1939) [W:] Kuński H. Dzieje medycyny sportowej w Polsce. Tom I (1901-1950). Wyd. Instytut Techniczny Wojsk Lotniczych. Warszawa 2005: 35-37.
2. Kuński H. Okres kształtowania struktur organizacyjnych medycyny sportowej do ustanowienia specjalizacji lekarskiej (1951-1960). [W:] Kuński H. Dzieje medycyny sportowej w Polsce. Tom II (1951-2000). Wyd. Polskie Towarzystwo Medycyny Sportowej. Łódź 2009: 19-40.
3. Instrukcja nr 8/53 Ministra Zdrowia z dnia 10 lutego 1953 r. w sprawie norm badań sportowo-lekarskich. Dziennik Urzędowy Ministerstwa Zdrowia, nr 4, poz. 27.
4. Instrukcja nr 9/53 Ministra Zdrowia z dnia 11 lutego 1953 r. w sprawie opieki sportowo-lekarskiej w czasie treningów i zawodów sportowych. Dziennik Urzędowy Ministerstwa Zdrowia, nr 5, poz. 34.
5. Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 30 lipca 1969 r. w sprawie badań lekarskich osób uprawiających w sposób zorganizowany ćwiczenia ruchowe. Monitor Polski z dnia 23 sierpnia 1969; Nr 36: poz. 296.
6. Moskwa J. Orzecznictwo ortopedyczne w sporcie. [W:] Maruszewski J. (red.). Podstawy kwalifikacji do uprawiania sportu wyczynowego. Wyd. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich. Warszawa 1974: 17-24.
7. Zajączkowski Z. (red.). Medycyna sportowa w praktyce. Wyd. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich. Warszawa 1984.
8. „Wytyczne kwalifikacji do uprawiania sportu wyczynowego”. [W:] Dziak A. (red.), Nazar K. (red.). „Medycyna Sportowa”. Wyd. Polskie Towarzystwo Medycyny Sportowej. Warszawa 1991.
9. Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 21 sierpnia 1986 r. w sprawie zakresu, zasad i trybu sprawowania opieki medycznej nad osobami uczestniczącymi w zajęciach wychowania fizycznego oraz uczniami klas sportowych, szkół sportowych i szkół mistrzostwa sportowego. Dziennik Ustaw Nr 33, poz. 189.
10. Zarządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 9 października 1985 r. w sprawie zasad i trybu prowadzenia badań lekarskich oraz zasad opieki medycznej nad osobami uprawiającymi sport i rekreację ruchową w ramach stowarzyszeń kultury fizycznej. Monitor Polski. Nr 35: poz. 235.
11. Zarządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 9 października 1985 r. w sprawie zasad sprawowania opieki medycznej na osobami uprawiającymi boks i podnoszenie ciężarów. Monitor Polski. Nr 35: poz. 236.
12. Zarządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 5 maja 1987 r. zmieniające zarządzenie w sprawie zasad i trybu prowadzenia badań lekarskich oraz zasad opieki medycznej nad osobami uprawiającymi sport i rekreację ruchową w ramach stowarzyszeń kultury fizycznej. Monitor Polski. Nr 15: poz. 136.
13. Zarządzenie Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Sportu z dnia 29 czerwca 1985 r. w sprawie medycznej nad zawodnikami uczestniczącymi w zawodach, zgrupowaniach i treningach sportowych. Monitor Polski. Nr 24: poz. 190.
14. Zarządzenie Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Sportu z dnia 29 czerwca 1985 r. w sprawie uprawiania pletwonurkowania. Monitor Polski. Nr 26: poz. 194.
15. Zarządzenie Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Sportu z dnia 31 lipca 1985 r. w sprawie uprawiania alpinizmu. Monitor Polski. Nr 27: poz. 197.
16. Zarządzenie Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Sportu z dnia 31 lipca 1985 r. w sprawie stopni żeglarskich i motorowodnych. Monitor Polski. Nr 27: poz. 200.
17. Zarządzenie Przewodniczącego Komitetu do Spraw Młodzieży i Kultury Fizycznej z dnia 16 maja 1989 r. w sprawie uprawiania dalekowschodnich sportów walki. Monitor Polski. Nr 16: poz. 118.
18. Zarządzenie Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki z dnia 3 marca 1986 r. w sprawie zasad bezpieczeństwa, szczególnych wymagań, kwalifikacji i sposobu ich uzyskiwania oraz związanych z nimi uprawnień i wzorów dokumentów stwierdzających posiadane kwalifikacje w sportach motorowych. Monitor Polski. Nr 9: poz. 66.
19. Ustawa z dnia 3 lipca 1984 r. o kulturze fizycznej. Dziennik Ustaw. Nr 34: poz. 181.
20. Knychalska-Karwan Z. Dzieje poradnictwa sportowo-lekarskiego w Krakowie (1948-1991). *Med Sport* 1999; 3: 71-4.

21. Wąż A. Siedemdziesiąta rocznica powstania Centralnej Wojewódzkiej Poradni Sportowo-Lekarskiej w Krakowie. *Med Sport Pract* 2018; 1: 24-5.
22. Ustawa z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej. *Dziennik Ustaw*. Nr 25: poz. 113.
23. Ustawa z dnia 6 lutego 1997 r. o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym. *Dziennik Ustaw*. Nr 28: poz. 152 i 153.
24. Stanowisko Polskiego Towarzystwa Medycyny Sportowej. Poradnictwo sportowo-lekarskie w świetle reformy służby zdrowia. *Med Sport Pract* 2001; 1: 1-3.
25. Kuński H. Poradnictwo sportowo-lekarskie w okresie wdrażania reformy ochrony zdrowia z perspektywy doświadczeń własnych. *Medycyna Sportowa* 2000; 12: 29-31.
26. Ustawa z dnia 20 lipca 2001 r. o zmianie ustawy o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym oraz niektórych innych ustaw. *Dziennik Ustaw*. Nr 88: poz. 961.
27. Gawroński W. A jednak. *Med Sport* 2001; 5: 113-6.

Adres do korespondencji/Address for correspondence:
Wojciech Gawroński
Uniwersytet Jagielloński Collegium Medicum, Wydział Lekarski
ul. Śniadeckich 10
31-553 Kraków
wojciech.gawronski@uj.edu.pl